

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Красимира Йонкова, преподавател във ВТУ

„Св. Св. Кирил и Методий”

на дисертационен труд на Пламен Тенев Минчев на тема:

„Идеята за социалния характер в межкултурен контекст”

с научен ръководител проф. д.пс.н. Людмил Георгиев

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Научна област 3. Социални, стопански и правни науки,

Професионално направление 3.2. Психология /Социална психология/

Кандидатът за придобиване на образователна и научна степен „доктор” Пламен Минчев има степен „бакалавър” по Психология от Шуменски университет „Епископ Константин Преславски” от 2009г., и степен „магистър” по Детско-юношеска и училищна психология от СУ „Св. Климент Охридски” от 2013г. Индикатор на неговата активност и стремеж да надгражда компетенциите си са допълнителните квалификации, указани в биографичните данни, а именно: курс за психоанализа, специализация по транзакционен анализ, учителска правоспособност, членство в Международното общество „Ерих Фром”.

От Списъка на публикациите, включени в документацията, е видно, че кандидатът представя два доклада от участие в Национална научно-практическа конференция със заглавия „Любов, социален характер и пол” и „Психологически анализ на идолопоклонничеството в българската политическа действителност”, както и една студия „Психоаналитичният метод на Ерих Фром”, издадена в Годишника на Философски факултет на Софийския университет за 2016г. – с което отговаря на изискуемия минимум от 3 броя публикации по темата на дисертацията.

Констатирам, че цялостната документация е изрядна и отговаряща на всички критерии по смисъла на формалната процедура за провеждане на публична защита.

Представеният дисертационен труд „Идеята за социалния характер в межкултурен контекст” несъмнено попада в изследователския профил на актуалното социалнопсихологично познание, наситено както с постижения, така и с ограничения, но най-вече с дискуссионни въпроси, напирани да намерят решения. Тези въпроси генерират една особена проблемност на някои теми в Социалната психология, сред които темата за междуличностните и етническите отношения в мултикултуралните общества – съобразно типа социална ориентация на характера – се отличава с нарастваща злободневност.

Изхождайки от това убеждение, няма как да не оценя посоката на вложените изследователски усилия като приносен аспект.

Самият дисертационен труд е със съдържателен обем от 244 страници, придружени от второ и доста мащабно книжно тяло от 314 страници. Те включват 21 брой Приложения, които представят последователно и подробно методическия инструментариум, обезпечил извършеното от докторанта емпирично изследване.

Библиографската справка указва ползването на 174 специализирани източника, между които 92 на български език, 65 на английски и 17 Интернет ресурси. Определям теоретичната база на труда като адекватна, актуална и в достатъчна степен информативна.

Разработката е концептуализирана в Увод, 4 основни глави, структурирани в подглави, и Заключение.

Макар и в шрих, Уводът /с. 5-7/ въвежда в замисъла на изследването, най-общо казано – ангажирано с опита за „пренасяне” на индивидуално-психологичните понятия в социален контекст. Както е известно, това е функционален подход, чиято креативност е добре илюстрирана в творчеството на Зигмунд Фройд, Вилхелм Райх и най-вече на Ерих Фром в рефлексите им върху социалнопсихологичните и масовоповеденческите феномени.

Заявката на докторанта е да предложи „един различен поглед към проблема за големите групи” /с. 5/, а „различното” разчитам в твърдението

му, че наред със своеобразието на културата, традициите и вярванията, социалният контекст е не по-малко съществена величина, обуславяща специфичната битност на хората в общността. Приемам за смислено и нетривиално изложението по темата да стъпи именно на тази логика, задала посоката в интелектуалните рефлексии на Пламен към лансиране на идеята, че „онова, което определя и мотивира човешките действия, е характерът на човека” /с. 5/.

В текста на уводната част липсва ясно и точно формулиране на целта, хипотезата и задачите на цялостния дисертационен труд.

Първата основна глава /с. 7- 61/ представя задълбочена интерпретация на основните принципи и концепции на теорията за социалния характер, комплексно разработена от Ерих Фром. В добре структурирана последователност текстът осветлява широкия спектър исторически, социални, психологични и индивидуално-личностни фактори, предпоставили генезиса на идеята за характера в ракурса на фактите от биографията на Фром.

Анализът правилно идентифицира „ядрото” на концепцията в тезата, че разбирането на социалния характер зависи от разбирането на преобладаващите механизми за асимилация и социализация, които се оказват в пряка корелация с действията, вярванията, менталния и емоционално-чувствен свят на хората в общността.

Придържайки се към разсъжденията на Фром, докторантът показва добра ориентация в основното на идеите му за проблематичния характер на социализиращите функции на езика, религията и семейството, обусловени от непреходната човешка склонност собствената логика и личен опит да се мислят и оценяват като най-правомерни. Същото може и трябва да се каже за параграфа, посветен на описанието на типовете социален характер – продуктивен и непродуктивни – което е представено в сравнителен план посредством идентифициране на сходствата и различията с характерологията, разработена от Зигмунд Фройд.

Докторантът демонстрира самочувствие на изследовател и умение за самостоятелно мислене в последния аспект на главата /с. 56-61/, където подлага на критически анализ интерпретации на различни теми в творчеството на Фром, написани от български автори.

Втората основна глава /с. 62-110/ е ангажирана с теоретичния анализ на втората ключова величина, която структурира дизайна на емпиричното изследване в дисертацията, а именно, изграждане на социалнопсихологичния портрет на българския и турския етнос.

Извършен е сполучлив опит за детайлизирано идентифициране на „специфичното“ в хода на историческото формиране на социалния характер на двата етноса. Минчев показва широка културна осведоменост за тенденциите в демографското им развитие, семейната, религиозната и образователната структура, езика, традициите в социалния и културния им живот, динамиката в политиката на България спрямо турското население – за да изгради адекватно психологичния профил на отношенията и стереотипните нагласи на българи и турци едни спрямо други в хода на съвместния им живот, предпоставил и формиране на общ социален характер. Текстът е подходящо илюстриран с примери за подробности от социалния бит на двата етноса, приведени от извършени наблюдения на реални хора, обитаващи реални населени места в България.

Последният параграф /с. 104-110/, разкриващ характеристиките на съвместния живот като предпоставка за формиране на общ социален характер, е базиран на авторитетните народопсихологични трудове на Константин Петканов, Иван Хаджийски, Владимир Свинтила, Николай Генчев и Минчо Драганов. Докторантът е направил добър техен обзор и коректно е представил основните им тези.

В третата основна глава /с. 111-148/ интерпретативната рамка на съдържанието е базирана върху презентацията на методологичните принципи, диагностичния инструментариум, резултатите и заключенията от досегашни изследвания в парадигмата на концепцията за социалния характер, структурирани в две групи: непсиходинамични и психодинамични. Адмиравам решението на докторанта да ги включи в съдържанието на труда, тъй като те не само обогатяват с информация, но и свидетелстват за евристичния потенциал на теорията за социалния характер.

Текстът е подреден и интересно написан, подробно са представени различни скали, фактори и критерии за измерване на четирите типа непродуктивни и на продуктивния тип социална ориентация на характера.

Констатирам широко познаване на материята от страна на докторанта, съчетано с умение за аналитична работа.

Разностранно подбраните примери за изследване на социалния характер – на ветерани от войната, на селяни и жени в мексикански села, на биофилията и некрофилията в американското общество, в детските игри и в организациите – действително онагледяват и предоставят многоаспектно знание за опитите на различни автори да верифицират емпирично теорията за социалния характер в статус на наиндивидуален психичен регулатор на поведението, мисленето и чувстването на хората в общността.

Несъмнено, с най-внушително присъствие – както по обем, така и по креативност – трябва да бъде отличена емпиричната част на дисертационния труд /с. 149-239/, презентираща методологията на осъщественото от докторанта мултикултурално изследване на социалния характер при учители от български и турски произход. Считаю, че този аспект от работата му носи приносен заряд към изследователската методология и практика на социалната психология изобщо, и в частност към подходите за изследване на социалния характер.

Емпиричният дизайн е описан детайлизирано и цялостно. Ясно е дефинирана целта на изследването да установи типове социален характер на учители от български и турски произход и посредством сравнителен анализ да идентифицира сходствата и различията в съответните характерови структури.

Предметът, обектът, задачите и четирите, заложенни за проверка хипотези, както и подхипотезата, са еднозначно и точно формулирани. Избраният „emic” подход на Кенет Пайк, който по същество е холистичен и базиран на метода на психодинамичното интервю, е изцяло релевантен на предмета и задачите на изследването. Пламен е описал – буквално стъпка по стъпка – дейностите си по изготвянето на адекватен за българските условия методически инструментариум.

Ползването на психодинамичното интервю като ефективен метод за осъзнаване на по-гълбинните мотивационни структури на личността е добре аргументирано. Трите основни принципа, от които се ръководи анализът на отговорите в интервюто са адекватни за проверка на хипотезите и действително позволяват „улавяне” на динамиката в статуса

на типа социален характер. Коректно са посочени ограниченията на метода, както и възможностите на социалнопсихологичното познание за неутрализирането им, макар и частично.

Подробно и в последователност са представени дейностите по конструирането на Интерпретативния въпросник за провеждане на психодинамичното интервю в български условия: среща и консултация с Райнер Функ, преводаческа работа, провеждане на пилотно изследване за създаване на първична типология на социалните характери на изследваните лица. В крайна сметка – да се стигне до изготвянето на окончателния вариант от 79 въпроса на приложения в същинското проучване Интерпретативен въпросник за изследване на социалния характер и проективната методика на 6-те житейски истории, предложени за обсъждане на 16-те респондента учители, 8 от български произход и 8 от турски.

Анализите и изводите от работата с всяко от изследваните лица са достатъчно информативни и ясно представени. Те действително произтичат от конкретното изследване и реалистично дават индикации за профила на социалния характер на респондентите. Резултатите позволяват разкриване на точно определени тенденции, сходства и различия в структурата на съответния тип социален характер съобразно етническия произход на носителите му.

Заключението на дисертационния труд /с. 240-244/ има характер на обобщение на изводните тези от интерпретативния анализ и резултатите от кроскултуралното емпирично изследване. Те още веднъж потвърждават психологичната целесъобразност на идеята, че концепцията на Ерих Фром за социалния характер има непресъхнал евристичен капацитет в изследователското поле на социалната психология. Познаването на характера на хората, съвместно живеещи в дадена общност, естествено би довело до изработването на смислени практики за подобряване на условията на живот в общността, и което е най-ценното – не идеологически вменени, а базирани на автентичното социалнопсихологично познание на реалността.

По отношение на техническо оформление, език на изложение, стил на писане, понятийна и категориална адекватност, цитиране и позоваване

на автори, трудът е добре прецизиран и отговаря на академичните критерии.

Приемам и изказвам съгласие със самооценката на автора относно Справката за приносите на неговата работа по темата на дисертацията. Тя притежава теоретико-приложни достойнства, злободневна е и обогатява актуалното познание за социалните светове на хората.

Считам, че докторантът положително е удовлетворил постигането на целите си и е съумял убедително – дотолкова, доколкото е възможно с потенциала на приложения методически инструментариум – да провери истинността на заложените хипотези. Подкрепям перспективите му за по-нататъшни изследвания в областта, защото вярвам, че притежава нужния ресурс.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: В резултат на констатираното заявявам своя положителен вот за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по Социална психология на Пламен Тенев Минчев, автор на дисертационния труд „Идеята за социалния характер в межкултурен контекст”.

11. 04. 2018г.

Рецензент: проф. д-р Красимира Йонкова

В. Търново

/...../